

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Eugeniusz Niedzielski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

BEZROBOCIE I RYNEK PRACY W REGIONACH PERYFERYJNYCH

UNEMPLOYMENT AND THE LABOR MARKET IN PERIPHERAL REGIONS

Słowa kluczowe: rynek pracy, bezrobocie, zatrudnienie, migracje

Key words: labor market, unemployment, employment, migration

JEL codes: J21

Abstrakt. Celem artykułu jest ocena zakresu i kierunku zmian w poziomie bezrobocia oraz w rozmiarach i strukturze zatrudnienia na terenach peryferyjnych na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego. Przedmiotem analizy był także wpływ zmian na rynku pracy, wyrażających się malejącymi rozmiarami bezrobocia, na relacje pracownik-pracodawca. Ocenie poddano również ruchy migracyjne obejmujące migracje napływowe z zagranicy, migracje wewnętrzne wieś-miasto, a także migracje odpływowe powodujące depopulację obszarów wiejskich i małych miast. Zakres czasowy analizy obejmował lata 2016-2017, a podstawą analizy są dane GUS oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie.

Wstęp

Sytuacja na krajowym rynku pracy, znajdująca wyraz w bardzo niskim poziomie bezrobocia, jest w ostatnim okresie zasadniczo różna od tej, która występowała wcześniej. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce na koniec 2017 roku wynosiła 6,9% i była najniższa od 2001 roku. Poziom bezrobocia, którego spadek nastąpił w całym kraju jest przestrzennie bardzo zróżnicowany. Dotyczy to poszczególnych województw (najniższa stopa bezrobocia w województwie wielkopolskim – 4%, a najwyższa w warmińsko-mazurskim – 11,8%), a także mniejszych jednostek terytorialnych, czyli powiatów, gmin, miejscowości. Względnie wysoki poziom bezrobocia utrzymuje się nadal na terenach peryferyjnych, oddalonych od aglomeracji i centrów biznesowych, słabo zurbanizowanych, z dużym udziałem ludności wiejskiej. Do takich terenów należy województwo warmińsko-mazurskie, a zwłaszcza powiaty graniczące z Rosją. Bezrobocie w tym regionie, od czasów transformacji ustrojowej należy do najwyższego w kraju, a do przyczyn tego zjawiska m.in. należy niski stopień uprzemysłowienia i w przeszłości duży udział gospodarstw państwowych w strukturze gospodarczej. Praca jest ważną wartością społeczną i gospodarczą [Świątkowski 2017]. Wieleletnie wysokie bezrobocie wywołuje kumulację negatywnych skutków społecznych i ekonomicznych, m.in. w postaci utrudnionej aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych, ograniczonych dochodów ludności, a tym samym rozmiarów popytu i możliwości rozwoju działalności gospodarczej.

Material i metodyka badań

Celem badań była ocena zakresu, kierunku i skutków zmian w rozmiarach bezrobocia oraz w zatrudnieniu, łącznie z oceną relacji pracownik-pracodawca. Ocenie poddano również procesy migracyjne dotyczące zatrudnienia obcokrajowców, a także migracji wewnętrznych wieś-miasto. Zakres czasowy analizy obejmował lata 2016-2017. Przedmiotem analizy były zmiany na rynku pracy i ich konsekwencje dla pracodawców i pracobiorców na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego, które z racji przygranicznego położenia z Rosją oraz reperkusji przekształceń dominującego uprzednio sektora państwowego w rolnictwie, należy do terenów peryferyjnych. Analizę oparto na źródłach literaturowych oraz na danych Urzędu Statystycznego oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy.

Bezrobocie i aktywność zawodowa ludności

Spadek poziomu bezrobocia ma swoje pozytywne skutki indywidualne, społeczne i ekonomiczne. Oznacza bowiem zmniejszenie liczby osób wykluczonych okresowo lub długotrwale z rynku pracy, a tym samym ograniczenie różnorodnych negatywnych konsekwencji tego wykluczenia i deprivacji potrzeb osób bezrobotnych i ich rodzin. Skutki społeczne wynikają ze zmian zagospodarowania i wykorzystania zasobów pracy oraz ze wzrostu poziomu dochodów i poziomu życia mieszkańców regionu. Przekłada się to na rozmiary popytu rynkowego i na rozwój działalności gospodarczej. Jest to szczególnie ważne w regionach peryferyjnych, w których brak miejsc pracy oznacza pogorszenie jakości życia, migrację i depopulację terenu, dezurbanizację a nawet wyludnienie niektórych miejscowości [Stanny, Drygas 2010]. Tak jak w całym kraju, również w województwie warmińsko-mazurskim, najniższa stopa bezrobocia jest w największych miastach (Olsztyn 4,7%), a najwyższa w odległych od tych miast powiatach i miejscowościach. Nie są to na pozór duże odległości. Na przykład powiat braniewski z 22-procentowym bezrobociem to zaledwie 40 km od Elbląga z 9,8-procentowym bezrobociem, a powiat bartoszycki z 21-procentowym bezrobociem to 70 km od Olsztyna. Jednak ograniczona dostępność komunikacyjna i mała mobilność ludności powoduje, że mimo względnie małej odległości, dysproporcje w poziomie zatrudnienia były tak istotne. Najwyższe od lat bezrobocie występowało w powiatach przygranicznych – braniewskim (22%), bartoszyckim (20,7%), kętrzyńskim (18,2%), elbląskim (18,5%), węgorzewskim (17,6%), lidzbarskim (17,5%). Niższe bezrobocie występowało w powiatach położonych na obrzeżach województwa, graniczących z województwem podlaskim – powiaty: piski (16,6%), olecki (14,1%) i elcki (14,6%), oraz z województwem mazowieckim – powiat działowski (16,7%). Duże bezrobocie było także w powiecie olsztyńskim (13,7%), co wynikało z wysokiej stopy bezrobocia w gminach typowo rolniczych na obrzeżach tego powiatu oraz w małych, nierozwojowych miasteczkach należących do tego powiatu. Wysokie bezrobocie na terenach przygranicznych z Rosją wynikało z bardzo ograniczonego ruchu transgranicznego, łącznie z likwidacją strefy ruchu przygranicznego oraz ograniczonej międzyrządowej współpracy gospodarczej. Źródłem dochodów znacznej części osób bezrobotnych na tym terenie była działalność handlowa w szarej strefie. Rozmieszczenie przestrzenne rozmiarów bezrobocia potwierdza teorię o dyfuzji rozwoju gospodarczego od centrów na peryferia, zarówno w skali krajowej (a także międzynarodowej), jak i w skali regionów i mniejszych jednostek terytorialnych.

Nadal względnie wysoki wskaźnik bezrobocia w regionie powodował, że wskaźniki zatrudnienia i aktywności zawodowej były niskie. Według danych BAEL (GUS 2017), wskaźnik zatrudnienia w połowie 2017 roku w regionie wynosił 50,5%. Mimo że był on niższy od wskaźnika ogólnokrajowego (53,9%), jednak różnice w ostatnich latach wyraźnie się zmniejszyły. Podobne tendencje wykazywał wskaźnik aktywności zawodowej, który w 2017 roku w regionie wyniósł 54,3%.

Jedną z przyczyn malejącego bezrobocia, oprócz wzrostu liczby miejsc pracy, są zmiany demograficzne oraz ujemne saldo migracji. W 2016 roku w stosunku do 2010 roku, w regionie zmniejszyła się zarówno liczba ludności w wieku produkcyjnym (o 2,1 p.p.), jak i przedprodukcyjnym (o 1,5 p.p.), natomiast zwiększyła się liczba osób w wieku poprodukcyjnym (o 3,6 p.p.). Ujemne saldo migracji i niski wskaźnik dzietności powoduje wyludnianie się regionu. W 2016 roku liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 3,3 tys. osób. Tempo ubytku ludności było wyraźnie wyższe niż przeciętne w kraju. Najwyższe ujemne saldo migracji (od -5,0 do -6,26) występowało w powiatach graniczących z Rosją, a więc na terenach o najwyższym bezrobociu. Dodatkowo saldo migracji wystąpiło jedynie w powiecie olsztyńskim i elckim, czyli w pobliżu największych miast w regionie. Depopulacja dotyczyła zwłaszcza powiatów o wysokim poziomie bezrobocia, np. w powiatach bartoszyckim, gdzie saldo migracji w 2016 roku wynosiło -6,26% i węgorzewskim z saldem -6,13%. W tych powiatach był także ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego. Dodatkowo saldo migracji wystąpiło jedynie w Olsztynie (0,2%) oraz w powiecie olsztyńskim (4,4%) i elckim (2,62%).

Powodem migracji jest nie tylko brak miejsc pracy, ale także zarobki, które w regionie należą do najniższych w kraju, i które są bez porównania niższe od uzyskiwanych przez migrantów za granicą. Poszukiwanie pracy i wyższych zarobków skłania do migracji wewnątrz krajowych (Warszawa, Gdańsk), a także zagranicznych (Niemcy, Anglia). Województwo warmińsko-mazurskie należy do regionów, w których mieszkańcy wykazują największe skłonności do migracji za granicę. Ponad 20% mieszkańców nie wyklucza takiej możliwości. Depopulacji regionu towarzyszy pogłębiający się proces starzenia się ludności. W 2016 roku mediana wieku mieszkańców województwa wynosiła 39,4 lata i była wyższa o 3 lata w stosunku do 2010 roku.

Zatrudnienie i relacje pracownik-pracodawca

Zmiany na rynku pracy wyrażające się malejącą podażą pracy wpływają na sytuację pracodawców. Niedobór pracowników i kandydatów do pracy zgłaszają firmy w całym kraju. Dotyczy to wielu sektorów produkcyjnych i usługowych, zwłaszcza budownictwa (w tym drogowego), transportu, handlu, a także służby zdrowia i policji. Według danych Agencji Zatrudnienia Work Service, w 2016 roku 50,8% firm miało trudności z pozyskaniem wykwalifikowanych pracowników, a 32,6% przedsiębiorstw ograniczało zawieranie nowych kontaktów ze względu na braki kadrowe [Kostro 2016]. Popyt na pracowników wyraźnie przekracza rozmiary podaży. Niedobory kandydatów do pracy są rekompensowane zatrudnianiem migrantów z zagranicy. Liczba oświadczeń przedsiębiorców z województwa warmińsko-mazurskiego o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcom w okresie od września 2015 roku do września 2017 roku wzrosła z 2767 do 16 277, czyli ponad siedmiokrotnie. Wśród zagranicznych pracowników przeważali Ukraińcy, jednak szybko przybywa Mołdowian i obywateli innych krajów wschodnich (tab. 1).

Oprócz legalnego zatrudnienia obcokrajowców, występuje także trudne do oszacowania (i można przypuszczać, że niemałe) zatrudnienie w szarej strefie. Dotyczy to zwłaszcza takich sektorów, jak rolnictwo, hotelarstwo i gastronomia, budownictwo [Dąbrowska 2018].

Sytuacja na rynku pracy wpłynęła także na wzrost wynagrodzeń, gdyż pozycja konkurencyjna pracowników wobec pracodawcy wyraźnie się poprawiła. Problemem jest pozyskanie pracownika, ale także jego utrzymanie, przy niższym wynagrodzeniu niż u innych pracodawców. Stąd pracodawcy często w polityce kadrowej stosują zasadę „3Z” – zatrudnić, zapłacić, zatrzymać [Kostro 2016]. Stałość zatrudnienia jest warunkiem tworzenia innowacyjnych zespołów pracowniczych i kultury organizacyjnej sprzyjającej współpracy, wdrażaniu nowych rozwiązań, skłaniających pracowników do dokształcania się. Przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w regionie w 2017 roku wzrosło o 7,1% (w kraju 6%) i był to wzrost najwyższy od ośmiu lat. We wrześniu 2017 przeciętne wynagrodzenie w regionie wynosiło 3712 zł (w kraju 4473 zł) i mimo wyraźnego wzrostu, nadal należy do najniższych w stosunku do innych regionów. Powoduje to oczywiście wzrost kosztów pracy, dlatego pracodawcy często poszukują możliwości ograniczenia zatrudnienia poprzez robotyzację i automatyzację procesów wytwórczych oraz informatyzację i cyfryzację obsługi tych procesów i kontaktów z klientem.

Tabela 1. Zatrudnienie cudzoziemców w województwie warmińsko-mazurskim (wrzesień 2017)
Table 1. Employment of foreigners in the province Warmia and Mazury (September 2017)

Narodowość/Nationality	Liczba zatrudnionych/ Number of employees	Udział/Share [%]	Dynamika/Changes 2016/2017 [%]
Ukraińcy/Ukrainians	14 140	86,9	230
Białorusini/ Belarusians	1 390	8,5	260
Mołdawianie/Moldovans	560	3,4	1 310
Rosjanie/Russians	94	0,6	303
Ormianie/Armenians	53	0,3	353
Gruzini/Georgians	40	0,2	364
Ogółem/Total	16 277	100	282

Źródło/Source: [Szczepkowski 2017]

W przeszłości przedsiębiorcy preferowali zatrudnianie raczej osób młodych, obecnie wykazują także zainteresowanie kandydatami do pracy w wieku 50+. W efekcie wskaźnik aktywności zawodowej w tej grupie osób systematycznie wzrasta. W ciągu ostatnich czterech lat wskaźnik ten wzrósł o 6,5 p.p. i w 2018 roku wynosi 26,7% [Rogała 2018]. Natomiast na stałym poziomie utrzymuje się aktywność zawodowa kobiet, wśród których pracodawcy także mogą poszukiwać rezerw zasobów pracy.

Podsumowanie

Do aktualnych wyzwań rynku pracy w analizowanym regionie należy m.in. względnie niska aktywność zawodowa osób młodych, skutki niżu demograficznego i starzenia się społeczeństwa, migracje zarobkowe, niska podaż pracy oraz aktywizacja rezerw zasobów pracy, w tym osób długotrwale bezrobotnych, kobiet, pokolenia 50+. Zwiększenie skuteczności w eliminowaniu ograniczeń w rozwoju regionu wynikających z wymienionych cech regionalnego rynku pracy wymaga współdziałania przedsiębiorców z urzędami pracy i organizacjami samorządowymi. Ze strony pracodawców konieczne jest tworzenie warunków pracy spełniających oczekiwania pracowników nie tylko w sferze wynagrodzeń, ale także w sferze trwałości zatrudnienia, warunków socjalnych, możliwości rozwoju. Aby zmniejszyć presję na zatrudnienie nowych pracowników, pracodawcy powinni także wdrażać rozwiązania organizacyjne i technologiczne, zwiększające produktywność pracy, w tym elastyczne formy czasu pracy, robotyzację i informatyzację. W analizowanym regionie bardzo ważna jest także aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych zakwalifikowanych do III profilu pomocy, czyli osób oddalonych od miejsc pracy, w tym także ze środowisk popeeerskich.

Literatura/Bibliography

- Dąbrowska Justyna. 2018. Pracownik fizyczny musi być doceniony (A physical worker must be appreciated). *Puls Biznesu* 30.01.2017.
- GUS. 2017. *Badanie aktywności ekonomicznej ludności (BAEL)* (Research on economic activity of the population). Warszawa: GUS.
- Kostro Paulina. 2016. Nowe trendy zmieniają oblicze wielu zawodów (New trends will change the face of many professions). *Puls Biznesu* 2-4.12.2013.
- Rogała Aleksandra. 2018. Starzejące się społeczeństwa wymuszają zmiany w gospodarce. Niekonieczne negatywne (Aging societies are forcing changes in the economy. Not necessary negative). *Puls Biznesu* 18.01.2016.
- Stanny Monika, Drygas Mirosław. 2010. *Przestrzenne, społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce* (Spatial, socio-economic diversification of rural areas in Poland). Warszawa: IRWiR PAN.
- Szczepkowski Zdzisław. 2017. *Sytuacja na regionalnym rynku pracy* (Situation on the regional labour market). Olsztyn: WUP Olsztyn.
- Świątkowski Andrzej Marian. 2017. Status pracy i jej pożytków (Status of labour and its profits). *Polityka Społeczna* 1: 6-16.

Summary

The aim of the analysis presented in the study was to assess the scope and direction of changes in the level of unemployment and in the size and structure of employment in peripheral areas on the example of the Warmian-Masurian Voivodeship. The subject of the analysis was also the impact of changes on the labor market (expressed by the decreasing size of unemployment) on the employee-employer relationship. The migration movements including: migrations from abroad, internal rural-urban migrations, as well as outward migration causing depopulation of rural areas and small towns were also assessed. The time range of the analysis covers the years 2016-2017 and the basis of the analysis was data of the Statistics Poland and the Voivodeship Labor Office in Olsztyn.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Eugeniusz Niedzielski (orcid.org/0000-0002-5063-0348)
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katedra Organizacji i Zarządzania
ul. Prawocheńskiego 3, 10-720 Olsztyn, tel. (89) 523 34 98
e-mail: koiz@uwm.edu.pl